

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2020.12-2.12>

Коваль С.М.

*здобувач кафедри адміністративного та митного права,
Університет митної справи та фінансів*

НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ КОМПЕТЕНЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СЛІДЧОГО-КРИМІНАЛІСТА

В умовах зростаючого навантаження на слідчі підрозділи, наявності широкого кола складних завдань, що стоять перед ними, грамотна організація роботи у поєднанні з високим професіоналізмом правоохоронців є запорукою успішного функціонування всієї системи правоохоронних органів України.

Поняття «компетенція» і «компетентність» у літературі досить часто ототожнюються. Тому ці колізії потребують розмежування. «Компетентність» трактується як поглиблене знання предмету, кваліфікованість, обізнаність та професіоналізм. Компетентність як характеристика особистості включає кваліфікованість, обізнаність і професіоналізм людини. І навпаки, велика частка вирішення питань професіоналізму залежить від компетентності фахівця. Для того, щоб визначити основні вимоги до компетентності фахівця, в першу чергу потрібно встановити понятійно-категоріальний аспект цих положень.

У традиційному сенсі під компетентністю розуміються знання, уміння, навички, що слугують сполучною ланкою між її компонентами. Компетентність в широкому сенсі визначається як поглиблене знання предмету або освоєне уміння. Компетентна людина повинна не тільки розуміти істоту проблеми, але і вміти вирішувати її практично, тобто володіти методом (знаннями і вміннями) рішення. Причому залежно від конкретних умов компетентний фахівець може застосувати той або інший метод. Варіативність методу є важливою умовою якості компетентності разом з мобільністю знань і гнучкістю методу.

Поняття «компетентність» включає змістовний (знання) та процесуальний (уміння) компоненти. Таким чином, можна погодитися під компетентністю розуміти сукупність знань, умінь та навичок, які забезпечується спроможністю їх застосування у професійній діяльності та повсякденному житті [7, с. 368-369].

Слідчі-криміналісти виступають суб'єктами інформаційних правовідносин у внутрішньовідомчих і міжвідомчих відносинах, а також з іншими суб'єктами з приводу отримання, використання, поширення та зберігання інформації. Участь в інформаційних правовідносинах є прямим обов'язком слідчих-криміналістів, за допомогою чого здійснювалася практична реалізація їх компетенції.

Велика частка вирішення питань професіоналізму залежить від компетентності. Слідчі-криміналісти фахово володіють знанням тактики й методики розслідування, технології збирання й досліджень доказів, і яких до того ж наділено адміністративними та контрольними повноваженнями. І одну з провідних ролей у формуванні цього статусу займає компетентність, що у загальному визначенні трактується як «володіння знаннями».

Взагалі проблемні питання адміністративно-правового, організаційного та інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів досліджували О. Баганець, О. Бандурка, В. Бевзенко, Н. Бенч, О. Величко, М. Віхляєв, С. Гусаров, В. Доненко, В. Карпунцов, Т. Коломоєць, В. Колпаков, О. Литвак, Д. Лученко, П. Лютіков, О. Миколенко, В. Мойсик, Д. Мулявка, О. Онуфрієнко, І. Плахіна,

Д. Приймаченко, В. Тильчик, М. Тищенко, Н. Топчий, А. Русецький, Н. Холодницький, П. Цимбал, Ю. Чаплинський, Р. Яковлев та інші відомі вчені.

Значний внесок у визначення поняття «компетенція» зробили такі дослідники, як М. Іллічов, В. Вапнярчук, В. Галаган, С. Слинько та ін.

Проблеми компетентності посадових осіб державних органів розглядали В. Зеленецький, Ю. Тихомиров, Л. Лобойко та ін. Проте, аналіз проблеми свідчить, що ступінь її наукової розробки є недостатнім.

Виходячи з тлумачення терміну «криміналіст», коло професійних завдань слідчого-криміналіста розмежувано з експертами-криміналістами, спеціалістами-криміналістами, техніками-криміналістами, інспекторами-криміналістами, судово-медичними експертами-криміналістами, детективами-криміналістами НАБУ та ін. Під «службою криміналістики» пропонується розуміти умовний цілісний фрейм, до якого включено інститут слідчих-криміналістів з мультिवідомчою архітектонікою – МВС, СБУ, ДБР.

Визначимо співвідношення компонентів науково-технічних компетенцій слідчого-криміналіста та його інформаційно-цифрової компетентності.

Професійна діяльність слідчого-криміналіста відрізняється від праці на інших слідчих та експертних посадах надзвичайною розмаїтістю. Інформаційна діяльність слідчого-криміналіста складається з пізнавальної (пошукової, реконструктивної), комунікативної та організаційної діяльності.

Правомірність і доцільність використання владних повноважень залежать від особистих якостей слідчого-криміналіста. Безумовним аспектом у цій сфері є професійно важливі якості, індивідуально-психологічні особливості (атрибути, риси, якості) та мотивація, які є пусковим механізмом у формуванні висококваліфікованого слідчого-криміналіста. Оперативно-службова система професійної діяльності слідчого-криміналіста з'являється

не одразу, а повільно формується відповідно до закономірностей системогенезу.

Науково-технічні компетенції слідчого-криміналіста зумовлюються науково-технічним прогресом, інформатизацією та комп'ютеризацією, а як інструмент технологічного розвитку дозволяють на високому рівні реалізувати відповідні оперативні-службові завдання – як службову мету, яку в стислі часові рамки (терміново) поставлено перед слідчим-криміналістом в конкретних умовах (ситуації) його професійної діяльності, і вимагає негайного ефективного виконання або оперативного вирішення. При визначенні інформаційних інваріант професіоналізму слідчого-криміналіста потрібно опиратися на методологічний принцип, що полягає в пошуку загального, особливого й одиничного. Необхідність використання слідчими-криміналістами певних технічних та програмних засобів для пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні дії у сфері використання комп'ютерів, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж і мереж електроз'язку обумовлює потребу у відповідному матеріально-технічному забезпеченні служби криміналістики.

Професіоналізм діяльності слідчого-криміналіста досить складно описати, обмежуючись виключно кількісними критеріями і показниками. Одне із важливих завдань кадрових служб є забезпечення високого рівня професіоналізму особового складу служби криміналістики. Піклуючись про те, щоб в слідчі підрозділи прийшли підготовлені, наділені необхідними діловими, морально-психологічними якостями працівники, посадові особи психологічної служби, повсякденно значну увагу приділяється проведенню професійного відбору. Таким чином, потрібно вирішувати кадрову проблему. Адже це явно видно тоді, коли слідчий є стажистом чи молодим спеціалістом, якого ще треба вчити. Але це кращий варіант ніж той, коли керівники служби криміналістики шукають собі, так званих, «досвідчених слідчих» з тих слідчих, які пішли

звідти на пенсію. Тому ми погоджуємося з тим, що кращим є перший варіант [2].

Професійний тип особи формується як нерозривна єдність мислення і діяльності. Якщо неможливість вольової мобілізації слідчого-криміналіста має стійкий, глибокий характер і особистісно-характерологічні негативні зміни не піддаються усуненню, цьому працівнику слід подумати про зміну своєї слідчої спеціалізації. Первинна адаптація слідчого-криміналіста передбачає підтримку динамічної рівноваги у динамічній системі професійної діяльності. Вторинна адаптація має місце при радикальній зміні завдань і соціального оточення.

Судити про успішність проходження первинної адаптації слідчого-криміналіста можна за допомогою ряду критеріїв. До них відносяться: 1) задоволеність роботою; 2) установлення ділової комунікації з керівництвом прокуратури, МВС, СБУ, інших державних органів, представниками судової системи, експертних установ, наукових закладів, адвокатами; 3) психологічна сумісність з працівниками різних відомств; прийняття розпорядку організації діяльності – обмежена кількість часу на відпочинок, чергування у вихідні та ін.); 4) успішність виконуваної оперативно-службової діяльності: а) своєчасність професійних дій; б) здійснення діяльності без загрози для здоров'я.

При реалізації принципу інваріантності (забезпечення стабільно ефективної діяльності в складних і напружених умовах) стосовно до слідчо-криміналістичної діяльності в особливих і екстремальних умовах неминуче виникають питання щодо шляхів й методів досягнення інваріантності професійної діяльності слідчого-криміналіста, хоча, як нам видається, напрямок тут один. Адже дослідження цілеспрямованої діяльності і її структури й організації свідчать, що саме в силу системної організації професійна діяльність слідчого-криміналіста матиме стабільній і стійкий характер, якщо є стабільними й стійкими її складові, а також зв'язок між ними. Ми не роз-

глядаємо особливий випадок динамічної рівноваги нестійких елементів системи служби криміналістики, що забезпечує стійкість всієї системи правоохоронних органів, він не відповідає змісту обговорюваної проблеми.

Положення про стійкість і стабільність складових є основним при вирішенні завдань досягнення ефективності професійної діяльності слідчого-криміналіста в особливих і екстремальних умовах. Відтак, пошук інваріантних елементів і призведе до необхідності обґрунтування категорії акмеологічних інваріантів професіоналізму слідчого-криміналіста. Ця акмеологічна концепція стала основою для розробки моделей професіоналізму діяльності в різних сферах професійної діяльності, здійснюваної в особливих і екстремальних умовах [5, с. 325-330]. Розробка акмеологічних моделей професіоналізму необхідна не тільки для рішення завдань організації ефективної діяльності, особистісно-професійного розвитку суб'єктів слідчої діяльності, формування їхньої психологічної готовності до діяльності в особливих та екстремальних умовах, але й оптимізації діяльності за критеріями професіоналізму.

Професіоналізм слідчого-криміналіста має характеризуватися найвищим рівнем психофізичних, психічних та особистісних змін, що відбуваються у процесі тривалого виконання ним службових обов'язків, які забезпечують якісно новий, більш ефективний рівень вирішення особливо складних завдань, що виникли в особливих умовах.

Професійний відбір має на меті визначити коло осіб з такими індивідуальними якостями, особливостями, які б дозволили успішно виконувати функціональні обов'язки у межах певної професії [3, с. 39].

Відомо, що самоконтроль, як властивість особистості, формується у людині під впливом соціального оточення, у результаті його цілеспрямованого виховання і самовиховання. Без перебільшення можна говорити про величезну роль самоконтролю в практичній діяльності слідчого-криміналіста. Адже

відсутність самоконтролю, невміння чи небажання ним скористатися, зневага його впливом – усе це неминуче спричиняє професійні невдачі, асоціальну поведінку, розпад особистості. Серед психологічних факторів детермінації самоконтролю визначальна роль належить мотивації. Необхідно не тільки навчати слідчих працівників навичкам самоконтролю, але і виховувати в них такі риси характеру, що спонукали б до його прояву, спочатку на індивідуальному рівні – у вчинках та поведінці, а відтак, можливо на системному саме у професійній діяльності. До них, у першу чергу, потрібно віднести відповідальність, дисциплінованість, почуття обов'язку. Службовий обов'язок відіграє найважливішу роль у соціальній саморегуляції слідчого-криміналіста, виконуючи контрольну функцію моральної свідомості. Слідчий-криміналіст повинен мати неабиякі вольові якості. Разом з тим, більшість службових ситуацій потребує контролю над проявом таких переживань.

Уявивши собі характер службового завдання, слідчий-криміналіст мобілізує запаси знань. Професіоналізм працівників служби криміналістики, що здійснюють свою професійну діяльність у сфері боротьби зі злочинністю, містить у собі ряд найважливіших складових, що є підсистемами професіоналізму: професіоналізм особистості слідчого, професіоналізм криміналістичної діяльності, готовність до професійної діяльності у сфері боротьби зі злочинністю, що перебувають у тісному взаємозв'язку й інтегровані професійним досвідом. До того, також існують зв'язки є як між самими підсистемами, так і їхніми складовими. Так, наприклад, особистісний і мотиваційний компоненти готовності слідчого-криміналіста безпосередньо пов'язані із професіоналізмом його особистості. Когнітивний і операційно-діяльнісний компоненти – із професіоналізмом діяльності. Формування фахових навчок слідчого-криміналіста формується у «критичних» умовах діяльності обмеженої інформації, дефіциту часу і т.ін. [6, с. 62].

Комунікативність – це не тільки особливість роботи, але й професійно необхідна риса особистості слідчого-криміналіста. Зрозуміло, що наявність емоцій – результат впливу на психіку слідчого-криміналіста особливих факторів його роботи. У наукових працях з вивчення факторів творчого мислення вже було зазначено, що операція узагальнення й знаходження загальних характеристик пошуку є дуже важливою умовою успішності рішення продуктивних завдань. На цій основі багато авторів при розробці так званих евристик і інших шляхів підвищення ефективності рішення творчих завдань так чи інакше використовують дану закономірність.

Професіогенетичний підхід дозволяє відстежувати операційно-структурні компоненти професійної діяльності слідчого-криміналіста. Такими компонентами діяльності правоохоронців є мотиви трудової діяльності і установки, що зумовлюють ставлення людини до роботи; ієрархія смислових і соціальних цінностей в професійній діяльності тощо.

Професійна компетентність є необхідною складовою професіогенезу.

Професіоналізм особистості слідчого-криміналіста й професіоналізм криміналістичної діяльності у свою чергу мають по дві підструктури – функціональних резервних можливостей компенсаторного типу для усунення дії екстремального фактора й тих складових професіоналізму, які забезпечують ефективну діяльність правоохоронних органів у нормальних умовах.

У підструктурі професіоналізму діяльності слідчого-криміналіста відбито складно сполучений характер слідчої та криміналістичної діяльності. У цьому випадку функціональна діяльність по забезпеченню законності слідчо-оперативної діяльності, і по організації кримінального переслідування відносяться до підструктури резервних можливостей і «виходить» на загальні акмеологічні інваріанти професіоналізму в підструктурі професіоналізму особистості слідчого-криміналіста у загальному значення останнього терміну.

Професіоналізм особистості такого працівника також складається із двох підструктур. У першу включені ті якості й властивості, характерні для професіоналізму в нормальних умовах. У другу – специфічні, такі що відображають екстремальний характер антикримінальної діяльності, резервними – це високий рівень волевих якостей, стресостійкості, працездатності, які також інтегруються професійним і життєвим досвідом.

Відзначені підсистеми й підструктури мають тісні функціональні зв'язки між собою й підсистемою психологічної готовності. Все це утворить систему у вигляді структурно-функціональної схеми. Таку систему можна також розглядати як теоретичну модель оптимізації діяльності слідчих-криміналістів в екстремальних оперативно-службових ситуаціях, яка заснована на розвитку професіоналізму. Крім того, ця модель розкриває функціональний зміст професіоналізму слідчих-криміналістів, що здійснюють свою роботу в екстремальних ситуаціях у сфері боротьби зі злочинністю.

На підставі проведених досліджень і розробленої теоретичної моделі можна визначити шляхи, напрямки й технології оптимізації діяльності слідчого-криміналіста в екстремальних ситуаціях. Професіоналізм криміналіста має характеризуватися найвищим рівнем психофізичних, психічних та особистісних змін, що відбуваються у процесі тривалого виконання ним службових обов'язків, які забезпечують, якісно новий, більш ефективний рівень вирішення складних професійних завдань в особливих умовах.

Отже, як ми бачимо, з поняттям професіоналізму діяльності пов'язана її компетентність, оскільки тільки особа, яка має відповідні знання та досвід, є компетентною, фаховою у цій сфері, здатна ефективно виконувати завдання, покладені на службу криміналістики [9, с. 380-381].

Повертаючись до теоретичного аналізу, потрібно звернутися до визначення поняття «компетентність»: 1) наявність достатніх

знань в якій-небудь галузі, обізнаність (компетентний – який ґрунтується на знанні; кваліфікований); 2) наявність певних повноважень (компетентний – повноправний, повновладний) [4, с. 445]. Традиційно компетентність визначається як фахові знання та чималий досвід у певній галузі. Компетентність має декілька аспектів і передбачає наявність внутрішньої мотивації якісного здійснення власної професійної діяльності, присутність професійних цінностей. Компетентний фахівець має виходити за формальні межі, що окреслюють предмет його професії. Виникнення розбіжностей у різноманітних визначеннях компетентності, відсутність сталого розуміння поняття є підґрунтям складності самого явища. Інформаційно-цифрова компетентність служби криміналістики визначається компетентністю кожного окремого слідчого-криміналіста, тому далі ми будемо вживати конструкцію «інформаційно-цифрова компетентність слідчого-криміналіста». Таким чином, існують підстави вважати компетентним слідчого-криміналіста як досвідчену людину, яка отримала юридичну освіту і продовжує вдосконалювати свої професійні знання протягом усього життя, володіє необхідними для здійснення криміналістичної діяльності знаннями, вміннями та навичками, має високий рівень правової культури, правового виховання та правової свідомості, а також якому притаманні відповідні особистісні якості, а саме – здатність не тільки до спілкування з іншими людьми, а й до всіх видів інформаційних зв'язків та відносин.

Антиподом компетентності слідчого-криміналіста є некомпетентність, проявами чого можуть стати як бездіяльність, невміння реалізувати права (низький рівень загрози) та небажання виконувати обов'язки (середній рівень загрози), так і корисливі та корупційні вчинки (високий рівень загрози).

Виділяють об'єктивні й суб'єктивні причини некомпетентності (низької компетентності), де увага акцентована на неготовності до розслідування кримінальних справ за новими

складами злочинів, перерозподіл компетенцій та нові форми співпраці у різних органах, загальмованість розвитку системи підвищення кваліфікації працівників поліції [1].

Окремо потрібно підкреслити, що останнім часом доречно говорити ще про один вид компетентності – «екстремальної професійної компетентності слідчого-криміналіста», коли він як фахівець готовий до роботи в оперативно-службових умовах, які раптово ускладнилися. Таким чином, існує нерозривний зв'язок між повноваженнями як елементом компетенції служби криміналістики та кожним із компонентів компетентності, а отже, й компетентністю працівника служби криміналістики в цілому. Великого значення при цьому набувають заняття в системі службової підготовки слідчих-криміналістів.

При існуючих умовах функція слідчого-криміналіста скоріше може бути віднесена до специфічного різновиду відомчого контролю. Так, зокрема, методичне керівництво, науково-технічне та інформаційне супроводження СОГ здійснює слідчий-криміналіст, що займається впровадженням нових науково обґрунтованих методів, прийомів роботи, надає допомогу при призначенні експертиз, застосовує техніко-криміналістичні засоби при фіксації ходу слідчих дій і виявленні слідів злочину, перевіряє протоколи огляду місця події, а також справи оперативного обліку по нерозкритих злочинах, дає письмові вказівки, готує заслуховування справи на відповідних координаційних нарадах.

У напрямку підвищення професійної майстерності слідчих-криміналістів працівників ще недостатньо працюють внавчальні заклади, у тому числі й спеціальні. Адже вже певний час слушно наголошувалось про необхідність збільшення груп з перепідготовки слідчих-криміналістів.

Отже, практика переконливо показує, що можливості впливу слідчих-криміналістів на рівень розкриття і якість розслідування особливо тяжких злочинів, їхньої активної участі в цій діяльності не втрачені й ні про

який їхній перехід на «окопне» положення не може йти мови.

Інноваційні процеси й інноваційна діяльність не позбавлені протиріч, тому що завжди у службі криміналістики, в цілому, існує певна інерційність, «консерватизм», «небажання» старе перетворювати в нове. Ці парадоксальні протиріччя збільшуються також невідповідністю двох інноваційних початків – творчого (акмеологічного) і процесуального (організаційного). З цих підстав, немаловажне значення має в антикримінальному процесі різниця в часі між ідеєю й практичним впровадженням нововведення.

Присутність такого роду протиріч вимагає застосування до інноваційної політики відтворювального підходу, при якому можливий інакший розгляд основних досудових стадій процесу кримінального переслідування. Адже, виявляється, що вони об'єднані загальною, «нульовою фазою» (тобто системи невідкладних заходів). Ми візьмемо на себе сміливість для припущення, що у якості подібної «нульової фази» виступає рівень наукової підготовки слідчого-криміналіста. Оскільки від якості та ефективності надання слідчим практичної й методичної допомоги залежить, в кінці-кінців, результативність заходів.

Вдосконалення управління на системному рівні вимагає врахування певних ознак (загальна мета, підпорядкування завдань кожного елемента системи, розуміння кожним суб'єктом загальної мети та завдань, виконання відповідних функцій, наявність комунікації та ефективних відносин між елементами системи тощо). У наш час це поняття широко застосовується у дослідженнях штучного інтелекту, наприклад, у моделюванні планування та розпізнання планів, у моделюванні мультиагентних систем. Зокрема, на основі аналізу всієї зібраної інформації будуються слідчі і розшукові версії, що висунуті після з'ясування обставин злочину при отриманні наслідків огляду місця події та інших невідкладних заходів протягом першої доби. Оскільки цей період потребує діяльності

в різноманітних напрямках, організація взаємодії слідчого і органів дізнання набуває першочергового значення [8, с. 72-80].

До змісту поняття «розкриття злочину по гарячих слідах» на перший план ставиться взаємодія і мобілізація всіх сил та засобів органів дізнання і слідства.

Існують підстави вважати, що групова взаємодія у формі дискусії може з успіхом застосовуватися під час поновлення провадження кримінальних справ, за якими типові чи найбільш вірогідні версії виявилися непродуктивними.

Взаємодія передбачає відносну стійкість відношень між планами і ментальними станами індивідів. Так, спільне планування – це розумова робота колективу слідчих, слідчого-криміналіста, експертних й оперативних працівників, які об'єднані однією метою – розкрити злочин, але мають різні функції, а, виходячи з цього, розраховують на різні специфічні можливості для досягнення зазначеної кінцевої мети. Результатом цієї розумової роботи є спільні плани, які можуть бути як загальні, так і окремі. При цьому у плані мусить бути відображений погоджена тактика слідчих дій і оперативно-розшукових заходів у їхньому взаємному зв'язку [8, с. 72-80].

Окремо необхідно згадати про ризики та інформаційні методи їхньої мінімізації. Як відомо, кваліфікація слідчого-криміналіста стає найважливішим фактором мінімізації ризиків у тих випадках, коли мова йде про складне багатопланове завдання, яким цілком є процес практичного впровадження інноваційної розробки. У цій ситуації від слідчого-криміналіста потрібне віртуозне володіння всім набором інструментів управління. На сучасному етапі життєвий цикл інноваційних продуктів не перевищує одного-двох років. Тим більше, що двигуном постійної дії для застосування інновацій залишаються інформаційно-телекомунікаційні технології, в тому числі Інтернет.

Інтереси підвищення якості адміністративного реагування обумовлені потребою введення до комплексу професійної підготовки

слідчих-криміналістів спеціального курсу про мережу Інтернет і основ комп'ютерної грамотності.

Пропонуємо чітко розмежовувати як поняття «криміналістична діяльність» і «експертно-криміналістична діяльність», так і організаційно – функції експертів експертно-криміналістичних підрозділів зі слідчими-криміналістами.

Слідчий-криміналіст повинен спеціалізуватися на збиранні з використанням новітніх науково-технічних засобів та дослідженні матеріальних слідів ще на стадії оперативних розробок. Зазначене дозволить значно розширити можливості оперативних апаратів щодо документування злочинної діяльності.

Таким чином, існують підстави виокремити дві складові формування професіоналізму слідчого-криміналіста: 1) процес розвитку особистості слідчого-криміналіста в інформаційно-інноваційних умовах професійної праці; 2) інформаційний професіоналізм службової діяльності – якісно нова характеристика суб'єкта професійної діяльності, що визначається мірою володіння слідчим-криміналістом сучасними інформаційними засобами і технологіями вирішення службових завдань, і відображає високу професійну кваліфікацію й компетентність. Подібна специфіка дозволяє зарахувати спеціальність «слідчий-криміналіст» до категорії «професій вищого типу».

Висновки. Професіоналізм особистості слідчого-криміналіста й професіоналізм криміналістичної діяльності мають по дві підструктури – функціональних резервних можливостей компенсаторного типу для усунення дії екстремального фактора й тих складових професіоналізму, які забезпечують ефективну діяльність правоохоронних органів у нормальних умовах.

Аналіз практики свідчить, що в одних випадках слідчому-криміналісту більше притаманні функції слідчого, а в інших – спеціаліста-криміналіста або одночасно ті й інші. Таким чином, у підструктурі професіоналізму діяльності слідчого-криміналіста від-

бито складно сполучений характер слідчої та криміналістичної діяльності. Професіоналізм особистості такого працівника також складається із двох підструктур. У першу включені ті якості й властивості, характерні для професіоналізму в нормальних умовах. У другу – специфічні, такі що відображають екстремальний характер антикримінальної діяльності, резервними – це високий рівень вольових якостей, стресостійкості, працездатності, які також інтегруються професійним і життєвим досвідом.

Підсистеми й підструктури мають тісні функціональні зв'язки між собою й підсистемою інформаційної готовності, що утворює структурно-функціональну метасистему. Таку інформаційну систему пропонується розглядати як теоретичну модель оптимізації діяльності слідчих-криміналістів в екстремальних ситуаціях, яка заснована на розвитку криміналістичного професіоналізму. Крім того, умовна модель, в якій до того ж виділено об'єктивні й суб'єктивні причини некомпетентності (низької компетентності), розкриває функціональний зміст професіоналізму слідчих-криміналістів.

«Науково-технічні компетенції» є набором взаємопов'язаних знань, навичок, здібностей та технологій (включаючи наукове обладнання), а також наявність особливих влад-

них повноважень, що забезпечує ефективне вирішення задач і є позначенням результатів навчання слідчого-криміналіста та одиницею аналізу науково-технологічних заділів служби криміналістики у цілому.

«Інформаційно-цифрова компетентність» ще не є стандартизованою концепцією і входить до більш загальної категорії «ключова компетентність», включаючи змістовний (фахові знання, способи діяльності, основні компетентності в юридичних науках) та процесуальний (науково-технічні навички та уміння працювати з цифровими носіями, алгоритмічне мислення, етичні засади роботи з інформацією, інформаційна та медійна грамотність тощо) компоненти, що у єдності забезпечує систематичність впевненого й одночасно критичного використання слідчим-криміналістом інформаційно-комунікаційних технологій, у т.ч. онлайн-сервісів і т.п. для створення, пошуку, обробки та обміну інформацією, на всіх етапах його діяльності.

Таким чином, саме єдність науково-технічних компетенцій й інформаційно-цифрової компетентності складають інструментарій професійного розвитку як власне самого слідчого-криміналіста (внутрішній щабель), так і деяких інших учасників комунікації – слідчих, оперативних працівників, експертів тощо (зовнішній щабель).

Анотація

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають та розвиваються з приводу інформаційно-правового забезпечення функціонування служби криміналістики у системі правоохоронних органів. Предмет публікації – особливості формування науково-технічних компетенцій та інформаційно-цифрових компетентностей слідчого-криміналіста як інструментів його професійного розвитку. Актуальність дослідження обумовлена відсутністю фундаментальних теоретико-методологічних досліджень, що присвячені цій проблематиці. Мета даної статті – у межах розвитку інформаційно-правового вчення обґрунтувати тенденції акмеологічного розвитку інформаційно-високотехнологічних інваріантів професіоналізму слідчих-криміналістів.

Підхід до оцінки науково-технічних компетенцій заснований на показниках наукометрії. На методологічній основі міждисциплінарного синтезу системно-функціонального, синергетичного та типологічного підходів виявлено специфічні особливості науково-технічної компетенції та інформаційно-цифрової компетентності у діяльності слідчого-криміналіста.

Відзначено, що науково-технічні компетенції слідчого-криміналіста визначаються як набір взаємопов'язаних знань, навичок (досвіду), здібностей та технологій, що забезпечує ефективне

вирішення задач і є позначенням результатів навчання та одиницею аналізу науково-технологічних заділів служби криміналістики (відділів, управлінь). З'ясовано, що інформаційно-цифрова компетентність слідчого-криміналіста як інструмент технологічного розвитку і важлива умова досягнення високої ефективності професійної діяльності дозволяють на високому рівні реалізувати сучасні складні оперативно-службові завдання.

Підсумовується, що єдність науково-технічних компетенцій й інформаційно-цифрової компетентності складають інструментарій професійного розвитку як слідчого-криміналіста (внутрішній щабель), так і деяких інших учасників комунікації (зовнішній щабель). Констатовано, що загальний зміст перспектив складають розгляд у єдності процесів розвитку шляхів досягнення високотехнологічної інформаційно-цифрової майстерності слідчих-криміналістів на ґрунті втілення їхнього багатофункціонального потенціалу.

Ключові слова: інформаційно-цифрова компетенції, інформаційно-цифрова компетентність, слідчий-криміналіст, професіоналізм, повноваження.

Koval S.M. Scientific and technical competencies and information and digital competence as tools for professional development of a forensic investigator

Summary

The object of study – public relations that arise and develop in connection with the information and legal support of the forensic service in the law enforcement system. The subject of the publication is the peculiarities of the formation of scientific and technical competencies and information and digital competencies of the investigator-criminologist as tools of his professional development. The relevance of the study is due to the lack of fundamental theoretical and methodological research on the issue. The purpose of this article is to substantiate the tendencies of acmeological development of information-high-tech invariants of professionalism of investigators-criminologists within the development of information-legal doctrine.

The approach to the assessment of scientific and technical competencies is based on scientometric indicators. On the methodological basis of the interdisciplinary synthesis of system-functional, synergetic and typological approaches, specific features of scientific and technical competence and information-digital competence in the activity of a investigator-criminologist are revealed.

It is noted that the scientific and technical competencies of the investigator-criminologist are defined as a set of interconnected knowledge, skills (experience), abilities and technologies that provide effective solutions and is a designation of learning outcomes and a unit of analysis of scientific and technological departments of forensics. It was found that the information and digital competence of the investigator-criminologist as a tool of technological development and an important condition for achieving high efficiency of professional activity allow at a high level to implement modern complex operational and service tasks.

It is concluded that the unity of scientific and technical competencies and information and digital competence constitute the tools of professional development of both the investigator-criminologist (internal level) and some other participants in communication (external level). It is stated that the general content of the prospects is considered in the unity of the processes of development of ways to achieve high-tech information and digital skills of investigators-criminologist on the basis of the embodiment of their multifunctional potential.

Key words: information-digital competences, information-digital competence, investigator-criminologist, professionalism, powers.

Список використаних джерел:

1. Артемов В. Ю. Теоретичні та методичні основи формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Нац. акад. пед. наук України. Київ, 2015. 489 с.
2. Баганець О. О. Адміністративно-правове забезпечення реформи органів прокуратури України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / МАУП. Київ, 2019. 21 с.
3. Бодров В. А., Обознов А. А., Турзин П. С. Информационный стресс в операторской деятельности. *Психологический журнал*. 1998. № 5. С. 38-53.
4. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1427 с.
5. Деркач А., Зазыкин В. Акмеологическая концепция профессионализма субъектов труда, осуществляющих деятельность в особых и экстремальных условиях. *Психологические основы профессиональной деятельности* : хрестоматия / сост. В. А. Бодров. М. : ПЕР СЭ; Логос, 2007. С. 325-330.
6. Остапчук В. Щодо змісту професіоналізму прокурора. *Вісник прокуратури*. 2007. № 3. С. 62.
7. Пасько О. М. Компетентнісно-орієнтований підхід у формуванні фахівців органів внутрішніх справ. *Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса, 10 квітня 2009 р. Одеса : ОДУВС, 2009. С. 368-369.
8. Синєокий О. В. Психологічні особливості управління міжвідомчими слідчо-оперативними групами. *Вісник прокуратури*. 2008. № 3. С. 72-80.
9. Яворський Г. Х., Бакланов Д. А. Формування професіоналізму прокурорсько-слідчих працівників. *Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції ; м. Одеса, 10 квітня 2009 р. Одеса : ОДУВС, 2009. С. 380-381.